

Universitetet
i Stavanger

CHARLOTTE KVAM JOHNSEN
VEILEDER: INGRID NIELSEN

Kritisk potensiale i utvalgte dikt fra Forfatternes Klimaaksjon

---

Bacheloroppgave, 2024
Lektorutdanning for 8-13
Institutt for kultur- og språkvitenskap
Fakultet for utdanningsvitenskap og humaniora

Antall ord: 8191

- Diktene som er vedlagt underveis i teksten tilsvarer 851 ord, de er trukket fra i det totale antall ord presentert ovenfor

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	3
2. Teori	3
2.1. Økokritikk, hva er det?	3
2.2. Økokritikkens retninger sett gjennom bølgemodellen	5
2.3. Økopoesi.....	6
2.4. Natur i kultur-modellen	7
3. Analyse	8
3.1. Fremgangsmåte.....	8
3.2. «Det store naturvernåret».....	9
3.2.1. Analyse av «Det store naturvernåret»	9
3.3. «Nøkken»	12
3.3.1. Analyse av «Nøkken»	13
3.4. «Når en stein».....	15
3.4.1. Analyse av «Når en stein»	16
3.5. «Den rasande elva».....	19
3.5.1. Analyse av «Den rasande elva».....	21
4. Drøfting av det kritiske potensiale i diktene	24
5. Avslutning	26
Litteraturliste	27

1. Innledning

«Naturvendt lyrikk har vært gjenstand for økt oppmerksomhet i Skandinavia de siste årene. Etablering av et økokritisk felt som nettopp interesserer seg for naturen i litteraturen, har bidratt til dette.» (Reed, 2018, s. 20). Reeds ytring tydeliggjør at økokritikken har fått økt oppmerksomhet i litteratur- og kulturkritiske kretser, spesielt i lys av den pågående klimakrisen. Som et resultat av dette har det oppstått et mangfold av kulturelt engasjement og politisk aktivisme. Forfatternes klimaaksjon er en nettbasert plattform som representerer et kunstnerisk engasjement og politisk aktivisme sentrert rundt klima- og miljøspørsmål. Forfatternes Klimaaksjon sin målsetting er forankret i Grunnlovens §112: «Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.» (Forfatternes klimaaksjon, u.å.). I denne oppgaven skal jeg se nærmere på det kritiske potensialet i fire utvalgte dikt fra Forfatternes Klimaaksjon. Min problemstilling for denne oppgaven er: Hvordan kommer det kritiske potensiale til uttrykk i fire utvalgte dikt fra Forfatternes Klimaaksjon?

I teoridelen av oppgaven skal jeg presentere teori knyttet til hva økokritikk er. Her skal jeg også definere sentrale begrep innenfor økokritikken. Teoridelen vil være særlig avgrenset til begrep som er av relevans for analysedelen. Det viktige er derfor ikke de ulike fasene eller periodiseringene, men snarere begrepene innenfor periodene. I analysedelen av oppgaven skal jeg undersøke hva de ulike diktene kritiserer og hvordan dette kommer til uttrykk. Etter analysen skal jeg peke på forskjeller og likheter i diktene.

2. Teori

2.1. Økokritikk, hva er det?

«Økokritikk er en litteraturteoretisk retning, der har fått en del oppmerksomhet i de sidtse årtier, og der har vært divergerende holdninger til, hva betegnelsen dækker» (Larsen, 2010, s. 15). Som Larsen skriver her, er økokritikken en mangfoldig retning. 1960-tallet blir ofte sett på som den perioden som markerer starten på miljøfokuset og senere utvikler seg til økokritikken (Marland, 2013, s. 847). I 1962 blir blant annet romanen *Silent Spring* av Rachel Carsons publisert. Boka skildrer overgangen fra et harmonisk forhold mellom menneskeheten og naturen, til et problematisk og destruktivt forhold. *Silent spring* regnes derfor ofte som den første økokritiske sakprosaen (Garrard, 2012, s. 1). Glotfielty definerer for første gang

begrepet økokritikk i 1996. Han ser på økokritikk som forholdet mellom litteraturen og det fysiske miljøet rundt (Garrard, 2012, s. 3). Ifølge Furuseth og Hennig er dette en begrepsdefinisjon mange stiller seg bak. Furuseth og Hennig legger derimot vekt på at Glotfielty sin noe vage og diffuse begrepsdefinisjon gir rom for flere tolkninger innenfor fagmiljøet i relasjon til hva økokritikk bør og kan være (Furuseth & Hennig, 2023, s. 14).

Kerridge definerer for eksempel økokritikk ved at man evaluerer en tekst med utgangspunkt i tekstens sammenheng og nytte i samsvar med ulike miljøkriser (Garrard, 2012, s. 4). Marland definerer i tillegg økokritikk som et paraplybegrep for kritiske tilnærminger som utforsker representasjonen av forholdet mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige i litteraturen. Hun legger også vekt på at økokritikk i stor grad setter lys på angstfølelsen sentrert rundt menneskehetens destruktive påvirkning på biosfæren (Marland, 2013, s.846). Garrard selv definerer derimot økokritikk som forholdet mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige sett gjennom kulturhistorien (Garrard, 2012, s. 5). Det samme vektlegger også Hennig og Furuseth: «Det handler om kulturelle representasjoner av menneskers interaksjon med den ikke-menneskelige natur, ikke om naturfenomener sådan» (2023, s. 15).

Økokritisk håndbok er et norsk forsøk på å gi en oversikt over den ekspansive teoriutviklingen innenfor økokritikken (Furuseth & Hennig, 2023, s. 14-15). Den vektlegger blant annet at økokritikken i norsk forstand vil få uttrykk som en «[...] form for symptomal lesestrategi forstått som en grunnleggende kritisk lesemåte der analysen tar høyde for tekster (i vid forstand) består av nettverk av stemmer og er formet av krefter opphavspersonene ikke har full kontroll over» (Furuseth & Hennig, 2023, s. 19). Tore Rem, en av de første norske som skrev om økokritikk, tar utgangspunkt i Glotfielty, og fremmer viktigheten av å være bevisst på hvordan en tekst «reflekterer hvordan enn sivilisasjon betrakter sin naturarv» (1998, s. 132). Rem uttrykker også en tanke som at økokritiske tekster på mange måter kan bidra med å gi naturen et eget språk og dermed også medvirke til å utvikle en dypere miljømessig tenkning (1998, s. 132).

I norsk kontekst legges det vekt på den norske forståelsen av ordet *kritikk* som et virkemiddel for forståelse og analyse av en tekst. Dette står i kontrast til det engelske ordet *criticism* som ofte assosieres med negativitet (Furuseth & Hennig, 2023, s. 18). På lik linje med andre perspektiver som for eksempel feministisk litteratur, marxistisk kritikk og postkoloniale studier, er en av økokritikkens oppgaver det å synliggjøre og bevisstgjøre visse skjulte strukturer og tenkemåter for å skape en endring (Furuseth & Hennig, 2023, s. 13-19). Den noe diffuse forståelsen av økokritikk og dens prosedyrer og lære, kan være et resultat av

at begrepet *miljø*, som økokritikken sentrerer rundt, tilsynelatende kan omhandle bortimot alt i våre omgivelser (Marland, 2013, s. 846-847). Buell refererer blant annet til miljøet som alt som omhandler det naturlige og det menneskeskapte. Blant annet peker han på at de endringene som menneskene har påført naturen, har gjort de to områdene vanskelige å skille (Buell, 2001, s. 3).

2.2. Økokritikkens retninger sett gjennom bølgemodellen

En vesentlig diskusjon innenfor økokritikken sentrerer rundt begrepene holisme og dualisme. Et holistisk verdenssyn tar utgangspunkt i at alle deler av en helhet henger sammen (Rem, 1998, s. 131-132). Økokritikere med et holistisk verdenssyn tar utgangspunkt i at naturen og menneskene er sammen i et fellesskap. I boken til Garrard presenteres begrepet *mutual construction*. Dette perspektivet, opprinnelig laget av Buell, tar utgangspunkt i at det finnes en gjensidig påvirkningskraft mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige. Dersom man ivaretar naturen vil det få positive virkninger også for menneskeheten, og motsatt dersom man ikke ivaretar naturen (Garrard, 2012, s. 11). Det dualistiske verdensbilde tar derimot utgangspunktet i at noe er delt inn i to deler som ikke lar seg forene (Garrard, 2012, s. 207). Økokritikere med dette synspunktet tar utgangspunkt i at menneske og natur er to separate deler som ikke kan forenes. Det dualistiske natursynet dominert lenge den vestlige kulturhistorien. Økokritikkens første bølge er derfor preget av det man kaller for dypøkologi.

Dypøkologien vokser frem som et forsøk på å utfordre det dualistiske natursynet som, ifølge Garrard, i stor grad kan bli sett på som antroposentrisk (Garrard, 2012, s. 23-25). At noe er antroposentrisk betyr at det har en tendens til å favorisere menneskene over andre organismer (Garrard, 2012, s. 206). Dypøkologien skifter fokuset fra mennesket og over til naturen i et forsøk på å oppfordre menneskene til å opptre på en egalitær måte ovenfor alle identifiserbare former som finnes i naturen. Enten det er snakk om en elv, et dyr eller et menneske (Garrard, 2012, s. 24). Dypøkologien tar utgangspunkt i filosofien til Arne Næss. Næss påpeker blant annet at mennesket er like mye en del av naturen som for eksempel et tre, og at man derfor bør møte vårt forhold til naturen med stor aksept (Næss, 2005, s. 13). Tett opp mot dypøkologien står økosentrismen som vektlegger at alle deler av naturen har en egenverdi. Økosentrismen setter økosystemer og organismer på lik linje med mennesker (Marland, 2013, s. 860).

Økokritikkens andre bølge bærer preg av et større fokus på sosialøkologi (Marland, 2013, s. 851-852). Sosialøkologien er et perspektiv som tror på at den destruktive

innvirkningen på naturen er et resultat av hierarkiske sosiale systemer som fremmer en generell tanke om at menneskene er dømt til å dominere naturen (Marland, 2013, s. 862). Innenfor dette legger Garrard vekt på at dagens klimaproblemer ikke stammer fra et antroposentrisk synspunkt alene, men at det snarere er et produkt av samfunnets sosiale system, for eksempel den moderne kapitalismen. I lys av kapitalismen og sosialøkologi kan for eksempel samfunnets tilbud og etterspørsel kritiseres for overproduksjon og store mengder avfall. Sosialøkologien er i stor grad en politisk retning som legger vekt på at man må endre samfunnsstrukturen dersom man ønsker en form for bedring av samtidens klimaproblem (Garrard, 2012, s. 31).

Økokritikkens tredje og fjerde bølge vokser frem fra slutten av 2000-tallet som et motsvar til de tidligere fasene. I følge Marland er bølgene på mange måter overlappende og derfor ikke nødvendige å skille fra hverandre (2013, s. 844). I denne fasen vokser blant annet mørk økologi frem som et motsvar til det harmoniske idealet som ofte blir presentert i forbindelse med naturen (Ooijen, 2022, s. 61). Mortons mørke økologi vektlegger menneskets negative assosiasjoner i relasjon til naturen. Annen tematikk innenfor mørk økologi kan for eksempel være døden eller det udødelige (Ooijen, 2022, s. 61).

Å ta i bruk en bølgemodellen for å demonstrere de ulike retningene innenfor økokritikken har derimot mottatt kritikk fra flere kanter. Furuseth og Hennig er blant de som setter søkelyset på viktigheten av å være bevisst på at det finnes flere lag innenfor økokritikken som eksisterer samtidig, og at man derfor må være forsiktig med å periodisere retningene. Som et svar på denne kritikken presenterer Borg, Bruhn og Wingård en alternativ forklaringsmodell. Ifølge dem kan økokritikken forklares som «[...] en skog, som växt fram med manga stigar som löper kors og tvärs, och på vars väger numera inte bara litteraturvetare färdas.» (2022, s. 8).

2.3. Økopoesi

Med utgangspunkt i de mange diskusjoner innenfor økokritikken legger Larsen frem en mer deskriptiv holdning i relasjon til ulike tendenser innenfor økokritikken (2010, s. 15). Larsen betrakter nordisk lyrikk med et utgangspunkt at man kan registrere tre forskjellige perspektiver eller holdninger i relasjon til økokritikk og natur i lyrikken (2010, s. 16). Den første holdningen sentrerer seg rundt mennesket. Her tar han utgangspunkt i at mennesket, med sin instrumentelle fornuft, plasserer seg på feil side av motsetningen mellom natur og kultur. Denne holdningen kan på mange måter minne om dualisme og antroposentrisme.

Innenfor dette peker Larsen på den fremmedgjørende splittelsen mellom naturen og mennesket som har oppstått som et resultat av den moderne teknologiske utviklingen (2010, s. 16-21). For eksempel kan lyrikk innenfor denne holdningen sette opp en rotfestet, opprinnelig og trygg tilstand mot en rotløs, teknologisert og usikker tilstand (Larsen, 2010, s. 18).

Den andre holdningen legger vekt på mennesket som en del av den organiske helheten. Innenfor dette pekes det blant annet på at det eksisterer visse forbindelser mellom enkelte individ og naturfenomen som er mer meningsfull enn individers tilknytning til det sosiale. Larsen mener blant annet at man kan oppleve enkelte naturfenomen som mer meningsfulle enn sosiale tilknytninger både på estetisk eller etisk vis (2010, s. 21-32). Denne retningen kan på mange måter knyttes til både dybdeøkologien og dens holistiske forståelse hvor man betrakter naturen som en organisk helhet og dermed også filosofien til Næss (Larsen, 2010, s. 21-22). For eksempel kan lyrikk innenfor denne holdningen skildre opplevelser knyttet til det å være en del av en mektig natur som strekker seg langt utfor individet sine grenser. Denne opplevelsen i seg selv inneholder en meningsfull helhet som kan fremstå som harmonisk (Larsen, 2010, s. 27).

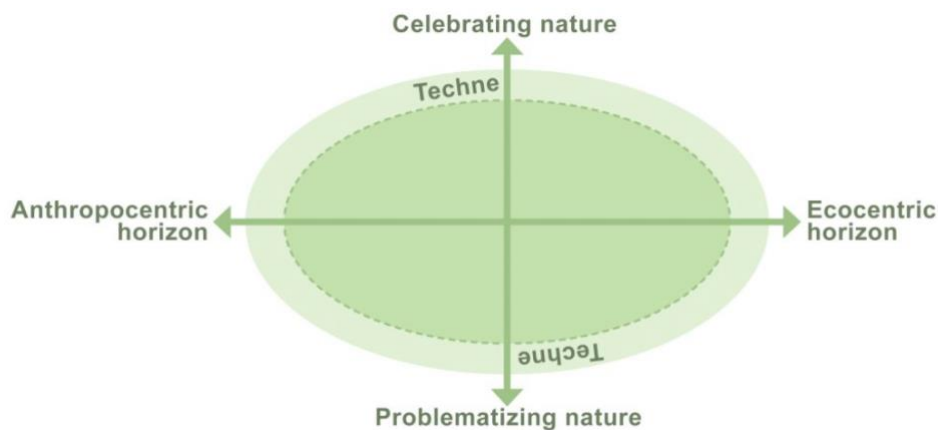
Larsens siste holdning sentrerer seg rundt mennesket som en innskrevet del av naturen. I relasjon til denne holdningen står Mortons mørke økologi (Larsen, 2010, s. 32-38). Larsen peker på at den mørke økologien kan minne om dypøkologien ved at de begge fremmer mennesket og natur som organisk helhet. Til forskjell fra dypøkologien som fremmer en mer harmonisk tilværelse, fokuserer den mørke økologien på menneskets negative assosiasjoner i relasjon til naturen. For eksempel kan lyrikk med mørk økologi tematisere opplevelsen av dissonans, angst og fortvilelse (Larsen, 2010, s. 33). Larsen peker også på at det er viktig å understreke at det også her ikke er snakk om absolutte skiller mellom de ulike holdningene han definerer. Snarere er det meningen at man skal se på de tre økokritiske holdningene innenfor økopoesien som en del av et kontinuum (Larsen, 2010, s. 16). Slik som også Borg, Bruhn og Wingård påpekte i relasjon til bølgemodellen for økokritikk (2022, s. 8).

2.4. Natur i kultur-modellen

NatCul-matrisen eller natur i kultur-modellen er en modell utviklet av NaChiLit-gruppen ved Høgskolen på Vestlandet i 2013. NatCul-matrisen er et konseptuelt virkemiddel som tar utgangspunkt i naturfremstillinger i barnelitteraturen (Western Norway University of Applied Sciences, 2023). Ut fra deres felles observasjoner av økokritiske konsepter i barnelitteraturen

presenteres fire ulike begrep. Økokritiske tekster kan ifølge denne modellen plasseres innenfor et hyllende, problematiserende, økosentrisk eller menneskesentrert natursyn (Goga *et al.*, 2023, s. 14-15). I NatCul-matrisen stilles to og to motsatser opp mot hverandre (Se figur 1.1.).

På den vertikale aksene stilles hyllende opp mot problematiserende. Et hyllende natursyn kan for eksempel fremme naturen som vakker, idyllisk, verdifull eller nyttig. Et problematiserende natursyn kan derimot fremme naturen som ødelagt, farlig eller tapt. På den horisontale aksene ser man antroposentrisk stilt opp mot økosentrisk. Et økosentrisk natursyn vektlegger mennesket som en del av naturen. Sett fra dette perspektivet har ikke mennesket en privilegert posisjon i relasjon til verken naturen eller andre arter. Et antroposentrisk eller menneskesentrert perspektiv vektlegger derimot naturen som forstått og sett med utgangspunkt i menneskene sine behov (Goga *et al.*, 2023, s. 14-15). Til tross for at disse begrepene er utviklet med utgangspunkt barnelitteratur, kan natur i kultur modellen og begrepene innenfor denne, være et nyttig virkemiddel for sammenligning av naturfremstillingen også i lyrikk.

Figur 1.1 The nature in culture matrix

3. Analyse

3.1. Fremgangsmåte

I analysedelen av oppgaven har jeg valgt å ta utgangspunkt i fire ulike dikt fra Forfatternes Klimaaksjon. Diktene er valgt med utgangspunkt i at de representerer et spekter av perspektiver og tilnærminger til temaet klimaendringer og menneskelig påvirkning i lyrikken. Diktene er valgt med tanke på både likheter og ulikheter. Ved å undersøke det kritiske potensialet i diktene ønsker jeg å se på hva diktene kritiserer og hvordan dette kommer til

uttrykk. I analysene har jeg tatt i bruk økokritiske begrep for å se på hvordan både natursynet og relasjonen mellom menneske og natur blir fremstilt i diktene. Det er også viktig å merke seg at diktene blir referert til med det årstallet de ble publisert på Forfatternes Klimaaksjon sin nettside, og ikke det årstallet de opprinnelig ble publisert.

3.2. «Det store naturvernåret»

«Det store naturvernåret» er et dikt skrevet av Kaj Skagen i diktsamlingen *Gatedikt* fra 1971. Diktet har senere blitt publisert igjen på Forfatternes Klimaaksjon sin nettside. Diktet tematiserer forurensing og artsdød på en komisk måte som kritiserer hvordan klimaproblemene blir håndtert både av enkeltmennesker og i samfunnet.

Det store naturvernåret

Det store naturvernåret er forbi
Propagandaplakatene mot forsøpling
råtner i veigrøftene
Snart er det vår igjen
Sterile fugleflokker vender hjem
Giftig snø smelter over svidd mark
Surt vann sprudler ut i brunseige elver
Vi finner døde fugler i skogen
og snart er det vår tur
Når noen finner
sjøldaude direktører på Karl Johan
er det på høy tid
at organisasjonskomitéen kalles sammen:
Vi kommer til å trenge
et naturvernår til

Av Kaj Skagen
(Forfatternes klimaaksjon, 2017)

3.2.1. Analyse av «Det store naturvernåret»

«Det store naturvernåret» har en ubunden form med 15 vers av varierende lengde. Verselinjene inneholder både fullstendige og ufullstendige setninger uten noe tegnsetting. Året 1970, ett år før diktet ble publisert, var et europeisk naturvernår med økt fokus på natur og miljøvern. Altså et tidsavgrenset, internasjonalt politisk tiltak for naturvern (Stortinget, u.å.). Tittelen antyder et år viet til beskyttelse og ivaretagelse av naturen, slik det europeiske

naturvernåret også skulle være. Nå skal vi senere se at diktet ikke hyller det europeiske naturvernåret, snarere rettes det en kritikk til håndteringen av «Det store naturvernåret».

Hvilken natur er det så som fremstilles i dette diktet? I diktet møter man skildringer som «Sterile fugleflokker», «Giftig snø», «Surt vann», «svidd mark», «døde fugler» og «brunseige elver». Disse semantiske parallellismene skaper en hyperbol. I diktet settes naturskildringene på spissen for å synliggjøre og forsterke et reelt problem. Ord som «giftig» og «døde» settes opp mot ord som «vann» og «snø». «Giftig snø smelter over svidd mark» og «Sterile fugleflokker vender hjem» danner forsterkende bilder, samtidig som det også viser hva som kan bli realiteten dersom miljøproblemene ikke blir ivaretatt. Alle fugler er ikke sterile, men det er et faktum at miljøgifter går ut over fruktbarheten til både dyr og mennesker. Hyperbolene blir derfor et virkemiddel for å forsterke og amplifisere utfordringene i klimakrisen. Disse hyperbole bildene kan fremstå som satirisk i tillegg til at den også bærer en dypere betydning relatert til de alvorlige konsekvensene av miljøpåvirkning. Med utgangspunkt i dette fremstår natursynet i stor grad som problematiserende ved at naturen blir skildret som både skadet og ødelagt.

I diktet brukes ordet «vi» og «vår» isteden for «jeg», «deres» eller «dem», anerkjenner han også at han selv er en del av klimaproblemet. På samme måte kan denne bruken av «vi» og «vår» fungere som et virkemiddel for å dra leseren inn i denne forståelsen. Kanskje kan dette føre til at leseren selv realiserer eller anerkjenner at også de er en del av miljøpåvirkningen. I diktet refereres det blant annet til både klimaaktivister og organisasjonskomiteer som syndebukker for dagens situasjon. «Propagandaplakatene mot forsøpling / råtner i veigrøftene» og «er det på høy tid / at organisasjonskomitéen kalles sammen» vektlegger dette. Vers som «Propagandaplakatene mot forsøpling / råtner i veigrøftene» skaper i tillegg et bilde av plakater mot forsøpling som ligger og råtner, noe som kan virke både latterlig og trist, samtidig som det avslører likegyldigheten i relasjon til forurensning.

Slutten av diktet, der det foreslås at det er behov for et nytt «naturvernår» etter at noen finner «sjøldaude direktører på Karl Johan», kan tolkes som en form for svart humor hvor forfatter i stor grad spøker med det alvorlige. Den groteske fremstillingen av «sjøldaude direktører» setter ting enda mer på spissen og viderefører det komiske preget. «Sjøldaude» assosieres med dyr som dør av andre årsaker enn avlivning eller slakt. For eksempel kan man bruke ordet dersom en fisk har dødd som følge av giftstoffer. Å bruke «sjøldaude» i relasjon til mennesker blir derfor å sette ting på spissen i et forsøk på å bevisstgjøre leseren.

Diktets tittel antyder et år viet til beskyttelse og ivaretagelse av naturen. Diktet avslører derimot at dette ikke har vært tilfelle, og at problemene med forsøpling og forurensning fortsatt er like aktuelle som før «Det store naturvernåret». I lys av diktet opptrer derfor tittelen som en ironisk kommentar til samfunnets manglende innsats for naturvern. Diktet kritiserer kortvarige politiske tiltak som ikke får konsekvenser. Det uttrykkes en kritisk holdning til hva man kan klare å oppnå på et eneste år med fokus på økt naturvern. Samtidig kritiserer også diktet menneskene for at de ikke ser problemet før de selv opplever konsekvensene av miljøpåvirkningene.

I møte med alvorlige konsekvenser av miljøødeleggelse, klarer diktet på komisk vis å skildre samfunnets uvilje til å handle. Samlet sett bruker diktet svart humor for å utfordre leseren til å reflektere over samfunnets holdning til naturvern og miljøproblemer på en underholdende og tankevekkende måte. Diktet fremstår som kritisk i relasjon til hvordan klimaproblemene blir behandlet, både av styresmaktene og av enkeltmenneskene. På mange måter kan dette uttrykke et sosialøkologiskperspektiv i den forstand at det uttrykkes en form for forståelse av klimaproblemene som er et produkt av samfunnets sosiale system (Garrard, 2012, s. 31).

I Larsens tekst presenteres både skildring av fortvilelse og dissonans som kjennetegn på lyrikk med mørk økologi (2010, s. 33). Ifølge SNL kan kognitiv dissonans forklares som den tilstanden man opplever som følge av en kognitiv konflikt som oppstår i det man har forskjellige holdninger som ikke samsvarer med de handlingene som blir utført (Svartdal, 2023). I diktet kan man se en opplevelse av kognitiv dissonans uttrykt ved at dagens klimapolitikk og klimamål ikke samsvarer med de handlingene som blir utført, både individuelt og i det offentlige. Dette kan man blant annet se i relasjon til «propagandaplakatene mot forsøpling / råtner i veigrøftene». Her oppstår det en kognitiv dissonans ved at klimaaktivistene demonstrerer for bedre miljøvern samtidig som de selv forsøpler. Det samme kan man se i forbindelse med staten som gjentakende setter miljøvern på agendaen, men som allikevel ikke fremmer aktive tiltak for å bedre situasjonen. «Vi kommer til å trenge / et naturvernår til» legger vekt på at det atter en gang er behov for et år med økt fokus på naturvern til tross for «Det store naturvernåret». Diktet ønsker å fremme en tanke om at naturvern er en kontinuerlig prosess og ikke noe man kan fikse på et eneste år.

Diktet forsøker i tillegg å bevisstgjøre leseren ved å fremme et perspektiv som gjør det tydelig at konsekvensene av forurensning påvirker alle. «Vi finner døde fugler i skogen / og snart er det vår tur». «Det store naturvernåret» er dikt som varsler om at noe kommer til å bli verre og at det kommer til å skje dersom noe ikke endres. Denne fremstillingen uttrykker en

holdning om at det som ødelegger naturen, også kommer til å ødelegge menneskene. En slik holdning samsvarer med Buell sitt perspektiv kalt for *mutual construction*, som vektlegger denne gjensidige påvirkningen mellom natur og kultur (Garrard, 2012, s. 11).

Diktet uttrykker en økosentrisk forståelse av relasjonen mellom menneske og natur samtidig som om det også tematiserer og kritiserer en antroposentrisk forståelse av relasjonen mellom menneske og natur. «Det store naturvernåret» fremmer en holistisk og økosentrisk holdning i form av at både menneske og natur i stor grad fremstilles som negativt påvirket av forurensningen. Det som forurenser naturen, kommer også til å forurense menneskene. Diktet uttrykker derimot en kritikk til mennesket som dualistisk og antroposentrisk. Dette i den forstand at diktet i stor grad kritiserer menneskene for ikke å anerkjenne naturens egenverdi utenfor den nytteverdien naturen har for menneskeheten. Er det først når menneskene dør at man skal gjøre noe med problemet? Har ikke naturen en egenverdi som i seg selv er verdt å redde?

3.3. «Nøkken»

«Nøkken» er et dikt skrevet av Idar Lind fra 1977 som i 2014 ble publisert igjen i forbindelse med Forfatternes Klimaaksjon. Diktets tematikk sentrerer seg rundt norske karakterer fra kjente folkeeventyr. I diktet møter man blant annet Nøkken, Huldra, Trollet og Nissen presentert i lys av sin nye hverdag i en endret norsk natur.

Nøkken

Nøkken sit under fossen og gnikkar på fela si
Tonen dirrar i lufta, ein vakker og var melodi
Men inga jente vert fanga, det kjem ikkje jenter forbi

Nøkken ser etter Huldra, men Huldra er ikkje å sjå
Skogen står ikkje lenger og Huldra har flytta ifrå
No har ho jobb inni byen, på nattklubben «Berget det blå»

Nøkken ropar på Nissen, men får berre ekko til svar
Alle dyra er slakta og fjøset står tomt der dei var
No passar Nissen maskiner som broilerfabrikkproletar

Nøkken ventar på Trollet, men trollberget har fått tunnel
Prinsessa fekk haik med ein trailer og arbeid på høgfjellshotell
No jobbar trollet som pendlar, med anleggsarbeide i fjell

Nøkken går heim til fossen, men finn berre røyr der han var
No sit han glømt og forkommi i skåla på eit pissoar
og spelar med klagande tonar ein slått på elektrisk gitar

Av Idar Lind
(Forfatternes klimaaksjon, 2015)

3.3.1. Analyse av «Nøkken»

"Nøkken" er et strofisk dikt bestående av fem strofer med tre vers hver. Diktets klang oppstår ved et gjennomgående enderim i hver strofe. For eksempel «svar», «var» og «proletar». Diktet utforsker ikke bare naturen som et fysisk landskap, men også som en bærer av kulturelle og nasjonale identiteter. Gjennom karakterer fra norske folkeeventyr, som Nøkken, Huldra, Trollet og Nissen, får man presentert et bilde av hvordan disse karakterene i stor grad eksisterer i relasjon til sine naturlige og førmoderne omgivelser. Ved å ta i bruk kjente karakterer oppstår det også en form for intertekstualitet som skaper forventninger til disse karakterenes egenskaper og omgivelser. De utvalgte karakterene er velkjente i norsk kultur og har en symbolsk betydning som går utover eventyrene de opptrer i. Nøkken har for eksempel ofte blitt sett på som et symbol for det mektige vannet. Ved å ta i bruk disse karakterene, knytter derfor Lind diktet til en større kulturell tradisjon som lar leserne reflektere over karakterenes plass i en moderne verden. Når karakterene ikke lenger kan finne sitt sted i den moderne, industrialiserte verden, antyder det en forskyvning eller en forandring i den norske kulturelle identiteten.

Gjennom beskrivelsen av karakterene som er tvunget til å tilpasse seg en ny virkelighet, fanger diktet en følelse av naturens forfall og tap i en moderne verden. «Skogen står ikkje lenger og Huldra har flytta ifrå» og «Nøkken går heim til fossen og finn berre røyr der han var» gir uttrykk for en endret natur som ikke samsvarer med naturen som tradisjonelt blir fremstilt i karakterenes eventyrverden. Skogen er ikke lenger den samme, dyrene er borte, og karakterene fra folkeeventyrene finner ikke lenger sin plass. Det er altså ikke snakk om en vill natur, men en menneskelig endret natur. Naturen slik den er fremstilt i diktet, har i stor grad

fått en avfortryllet realitet. I «Nøkken» ser vi hvordan menneskelig handling har forandret landskapet og dermed også påvirket den kulturelle forståelsen av naturen og dens egenverdi.

Tematiseringen av naturens skjønnhet og forfall, kan referere til tapet av den tradisjonelle norske kulturen og til tapet av den tradisjonelle romantiseringen av den norske naturen. I de ulike eventyrene, som karakterene hører til i, blir naturen i stor grad romantisert og hyllet, samtidig som mystiske vesen fortroller naturen. Diktet «Nøkken» viser hvordan dette forholdet mellom ideal og realitet har endret seg i det moderne samfunnet. Det rene eventyrlige, mystiske og nasjonale Norge har blitt erstatta av en tom realitet. Natursynet i diktet fremstår derfor som problematiserende i den grad at naturen blir fremstilt som både endret, ødelagt og distansert.

I verset "No har ho jobb inni byen, på nattklubben 'Berget det blå'", bruker Lind konkrete stedsbeskrivelser og en nærmest satirisk tone for å skildre Huldra sin nye tilværelse i et modernisert samfunn. Bildet av et naturvesen som nå jobber på en nattklubb i byen skaper en komisk illustrasjon som fremmer hvordan karakterenes tradisjonelle roller har blitt forvandlet som følge av en modernisert verden. Disse hyperbolene forsterker og understreker sannheten i det moderne samfunnets relasjon til naturen. Dette kan man også se i relasjon til «No passar Nissen maskiner som broilerfabrikkproletar» og «Prinsessa fekk haik med ein trailer og arbeid på høg fjellshotell». Karakterene blir plassert i moderniserte settinger som kan virke både komisk, underlig og unaturlig. Den idylliske naturen og levemåtene som kommer til uttrykk i folkeeventyrene er nå blitt fylt med maskineri, effektivisering og et travelt pendlerliv. At Nøkken sitter «glømt og forkommi i skåla på eit pissoar» skaper i tillegg en sjokkerende og grotesk fremstilling av en tradisjonell karakter i en ny og modernisert hverdag. Tradisjonelt sett har Nøkken blitt sett på som en personifisering av det farlige vannet. Når vannet derimot er lagt inn i rør, må han må tilpasse seg etter de nye forholdene. Karakterene har altså blitt hjemløse og mista tilknytningen til naturen.

Tar man utgangspunkt i Larsens første holdning kan man se at det også i dette diktet blir lagt vekt på en fremmedgjørende splittelse mellom naturen og mennesket som et resultat av den moderne teknologiske utviklingen (2010, s. 16-21). Diktet antyder i tillegg en form for fortvilelse over tapet av det tradisjonelle og det folkemytiske i den norske naturen og kulturen. Forskjellen mellom naturen presentert i det moderne samfunnet og i eventyrene gjør at en rotlaus og teknologisert tilstand settes opp mot en rotfestet og tygg tilstand. Dette samsvarer også med Larsens første holdning (2010, s. 18).

Fremstillingen av karakterene som nå er tvunget til å tilpasse seg en ny virkelighet kan sees som en advarsel om konsekvensene av menneskelig påvirkning på naturen og kulturen

vår. Dette kan tolkes som en påminnelse om at menneskelig atferd har konsekvenser både for natur og kultur, slik man også ser i Buells perspektiv *mutual construction* (Garrard, 2012, s. 11). Diktet fremmer et holistisk synspunkt i den forstand at menneskene og naturen blir sett på som en enighet. Når naturen endrer seg, endrer også kulturen seg, og motsatt. Med utgangspunkt i dette kan man si at diktet presenterer en økosentrisk relasjon mellom menneske og natur. Diktet fremstår som sosialøkologisk i den forstand at det moderne samfunnets sosiale system står som årsaken til dagens påvirkning på naturen (Garrard, 2012, s. 31).

Diktet peker også på en endring i den opprinnelige og tradisjonelle økosentriske relasjonen mellom mennesket og natur slik den opptrer i eventyrkarakterene. Diktet fremstiller en avstand som kan gi uttrykk for at relasjonen mellom menneske og natur er blitt mer distansert som et produkt av moderniseringen. Med utgangspunkt i dette kan man også si at diktet fremmer en kritikk av det moderne samfunnets antroposentriske relasjon til naturen. For eksempel kan industrialisering, urbanisering og modernisering ha ført til at menneskene har mistet kontakten med naturen og dens symbolske betydning. Skildringene av magiske vesen som blir tvungen inn i byene fremmer en mer dualistisk holdning hvor naturen ikke lenger har en åndelig egenverdi utenfor den instrumentelle. Diktet kritiserer hvordan menneskene har et mer distansert forhold til naturen nå enn før, samtidig kan det også tolkes som en komisk advarsel om konsekvensene av menneskelig påvirkning på naturen. «Nøkken» kan derfor bli sett på som en påminnelse om viktigheten av å bevare tradisjonelle kulturelle verdier i en stadig mer modernisert og distansert verden.

3.4. «Når en stein»

Diktet «Når en stein» er skrevet av Gro Dahle. Diktet fremstår som en utforskning og feiring av livets konstante bevegelse og forandring. I «Når en stein» møter man en rekke spørsmål relatert til bevegelse og forandring både i naturen og i samfunnet.

Når en stein

Hva er det første?

Hvor begynner det?

Når starter bevegelsen?

Tanken? Ordet? Stemmen?

Hva setter det hele i gang?

Når begynner en stein å rulle?

Når begynner et ras å rase?
Et tre å velte? En løk å spire?
En settepotet? Et såkorn? Et frø?

Har steinen vært i gang bestandig?
Noe på vei, noe på gang? En innebygget reise?
Når begynner en stein å lene seg framover?
Når begynner den å vippe, tippe?
Hvor er punktet hvor alt begynner?
Er det nå
eller har det vært bestandig?

Når begynner et folk å bevege seg?
Hvor begynner et samfunn å snu?
Når begynner en verden å vippe?
Ligger det i tanken eller ordet?
Ligger det i kroppene eller i tiden?
Når åpner vi oss for forandring?
Når begynner tankene å rulle?
Ordene å velte framover?
Forandringen å skje?

Når begynner fjellet å flytte seg?
Ett skritt om gangen, så raskere?
Hvor starter bevegelsen?

Hvor slutter bevegelsen?
Slutter det aldri?
Holde, bære, løfte?
Bølge forover?
Kna og elte. Kna og elte.
Velte utover til alle kanter.
Stikke. Så. Plante.
Gå framover, vippe forandringen i gang.
Løk, poteter, frø i jorden,
trille steiner, dytte fjellet i gang,
flytte åsen,
skyve skyve.

Og nå ruller vi!
Nå ruller vi!

Av Gro Dahle
(Forfatternes Klimaaksjon, 2014)

3.4.1. Analyse av «Når en stein»

Diktet «Når en stein» består av syv strofer med et varierende antall vers og har derfor en ubunden form. Versene er av ulik lengde og hele 32 av diktets 42 vers er formulert som

spørsmål. Spørsmålene som blir stilt er åpne spørsmål hvor det nødvendigvis ikke finnes noen svar. Spørsmålene i diktet kan minne om buddhistiske Koan spørsmål. På samme måte som i diktet stilles det spørsmål, man ikke vet svarene på, for å skape individuell undring, refleksjon og drøfting. Både spørsmålene i diktet og spørsmålene innenfor Koan er spørsmål man kanskje aldri får svar på (Kværne, 2019).

Bruken av verb som «vippe», «trille», «tippe», «dytte» og «flytte» kan gi uttrykk for handling, bevegelse og endring. Verbene beskriver ikke bare handling, men de bærer også med seg en følelse av kraft og påvirkning. For eksempel kan beskrivelsen av en stein som begynner å rulle representere en uunngåelig kraft eller endring som blir satt i gang, mens et tre som velter kan symbolisere forstyrrelse av balansen i naturen. Gjennom en rekke metaforer, som steiner som begynner å rulle, ras som begynner å rase og trær som velter, utforsker diktet ideen om begynnelse og bevegelse i ulike kontekster. Vers som «når begynner et ras å rase?» og «et tre å velte?» stiller spørsmål til naturen og dens konstante bevegelse, samtidig som det også kan gi uttrykk for naturens uforutsigbare og mektige krefter. Undring og nysgjerrighet i relasjon til naturens konstante endringer viser også til begrensningene som ligger i den menneskelige kunnskapen og forståelsen.

Ved å stille spørsmål som inneholder natur og menneskelige elementer i alle størrelser og former kan diktet også skape en følelse av at endring skjer som et produkt av både små og store handlinger. Ord som «steiner», «fjell», «frø» og «såkorn» kan skape slike assosiasjoner. Vers som «Ett skritt om gangen, så raskere?» styrker også dette. Bruken av kraftfulle ord og bilder, sammen med den repetitive strukturen i diktet, bidrar til å fremme en positiv og undrende holdning i relasjon til naturen og dens konstante bevegelse. Diktet feirer naturens skjønnhet, kraft og evne til forandring. Natursynet i diktet fremstår derfor som hylende.

De siste 10 versene i diktet består av stikkord og setninger av varierende lengde. Som et avsluttende moment ramses det opp ulike tiltak og handlingsmotiverende ord. For eksempel kan «Stikke. Så. Plante» referer både til det å faktisk plante noe, men også til handlinger sentrert rundt det å spre budskap, tanker og ideer til andre mennesker. Bruken av ord som "knuse" og "kna" i de avsluttende linjene kan i tillegg tolkes som en kroppslig metafor for handling og innsats. Verbene står i infinitiv, og de omhandler derfor selve praksisen, det å knuse og det å kna. Det å skulle utføre disse handlingene blir derfor også understreket i infinitivformen. En slik fremstilling understreker den fysiske og aktive rollen individet kan spille i å bidra til positive forandringer i verden. Den oppramsende, raske og tiltaksivrige avslutningen kan derfor få en motiverende funksjon.

«Når en stein» uttrykker en form for feiring av den konstante strømmen av forandring. Ikke bare uttrykker diktet en feiring, men det fremstår også som en oppmuntring til å omfavne denne bevegelsen og delta i den. Vers som «Gå framover, vippe forandringen i gang» viser dette. Diktets første strofer skildrer en undring i relasjon til endring og forandring, senere i diktet får man også innblikk i at denne endringen allerede er i gang. De avsluttende versene «Og nå ruller vi! / Nå ruller vi!» viser dette. I disse versene skapes det også et brudd ved at man går fra spørsmålstegn til utropstegn, dette understreker et aktivt «vi». Bruken av repetisjon og korte, kraftfulle setninger bidrar til å styrke diktets intense stemning slik at diktets holdninger og tenkemåter blir tydeliggjort i de avsluttende versene. Leseren kan føle seg oppmuntret til å ta del i bevegelsen. Diktet utforsker ikke bare individets rolle i å sette store prosesser i gang, slik som rulling av steiner, men understreker også viktigheten av samarbeid og kollektiv innsats for å oppnå bærekraftige forandringer. Sammen kan de «flytte åsen» og «dytte fjellet i gang».

I diktet veksles det kontinuerlig mellom menneskelige aspekter og naturelementer. Beskrivelser av hvordan handlinger i naturen, som å trille steiner eller dytte fjell, kan få konsekvenser for helheten skaper en holistisk forståelse av forholdet mellom menneske og natur. Ord som «tanken» og «ordet» veves sammen med «såkorn» og «frø». Det er altså ikke et tydelig skille mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige i diktet. Diktets skildring av menneske og natur i en holistisk relasjon understreker den gjensidige påvirkningen mellom menneske og natur, slik som Buells perspektiv om *mutual construction* også vektlegger (Garrard, 2012, s. 11). For eksempel kan vers som "Når begynner et ras å rase?" tolkes bokstavelig som et naturfenomen, men også metaforisk som et symbol på menneskelig aktivitet eller samfunnsmessige endringer.

Den kontinuerlige vekslingen mellom menneskelige og ikke menneskelige aspekter gjenspeiler en tanke om at alle delene sammen utgjør en helhet. Dette samsvarer med Larsens andre holdning som tar utgangspunkt i menneske som en del av den organiske helheten (2010, s. 21-32). Diktet formidler en forståelse av en natur hvor alt er forbundet, og der interaksjonen mellom ulike elementer sammen skaper et helhetlig økosystem. Med utgangspunkt i dette kan man si at diktet fremmer en form for holistisk og økosentrisk forståelse av naturen og mennesket, der selve økosystemet er i sentrum og mennesket opptrer som en del av helheten.

Diktet fremkaller spørsmål om tid, evighet og forandring, samtidig som det utforsker ideen om hvordan alt synes å være i konstant bevegelse og utvikling. «Når begynner en verden å vippe?» og «Når begynner et samfunn å snu?». «Når en stein» uttrykker en form for feiring og undring i relasjon til den konstante strømmen av forandring. «Hvor starter

bevegelsen? / Hvor slutter bevegelsen?». Ved å ta i bruk handlende verb oppfordres leseren til å omfavne denne bevegelsen og delta i den. Spørsmålene i diktet kan oppfattes som et forsøk på å få leseren til å reflektere omkring forandring og endring.

3.5. «Den rasande elva»

«Den rasande elva» er et dikt skrevet av forfatteren Frode Grytten. I «Den rasande elva» møter man en elv som plutselig en dag vokser så stor at et stort område må evakueres. Tematikken i diktet sentreres rundt det komplekse forholdet mellom menneske og natur.

Den rasande elva

her kjem ho, den rasande elva
her kjem huset til granheimen
her kjem huset til espe
her kjem endå eit hus flytande
her kjem eit uthus og ein dobbel garasje
ja det kjem, no kjem det
her kjem fotoalbum og kosebamsar og oskebeger
her kjem ei madrass og eit brannsløkkingsapparat
ja, her kjem det
noko du aldri før har sett i Odda
150 millimeter nedbør siste døgn
770000 liter vatn i sekundet ned dalen
fem hus rasert
68 personar evakuert
ein av dei far min
far min er blitt hovudsak i nyheitene
noko du aldri har hørt før
lampene sloknar i odda og slår blå gneistrar
her kjem det

her kjem sivilforsvar og politi
her kjem hagen til nordli og det meste av opovegen
og halve huset heng i lause lufta
kanskje kjem det, her kjem det kanskje
ingenting du har sett før
her kjem journalistane og her kjem fotografane
her kjem direktesendingane og snakkehovuda
her kjem lesarvideoane på nettet
(det kjem bare ei annonse for esso først: "we are energy")
her kjem geologen og teknisk sjef
og den lokale lensmannen og kommuneoverlegen
her kjem elva mi med sjuk fart
dette er elva mi
opo, der vi leikte som gitar
no er fotballbanen tatt av elva
alle dei som blir intervjuja på tv
er dei eg spelte ball med
terje og jan ove og roald
her kjem opo, opo betyr rop, her kjem opo
eg har skrive ein heil roman om den elva
flytande bjørn
den elva har vunne rivertonprisen
den elva er ikkje til å svømme i
den elva er til å drukne i
ei rasande elv
her kjem den flytande bjørnen
her kjem eit regn av stein og tre, bjelkar og glas
her kjem stresslessar og skinnsogaer

her kjem reolen med kenwoodanlegget
her kjem olje- og energiministeren
her kjem statsministeren
med alt det du har hørt før
her kjem pressekonferansar og fleire rapportar
og ein flaum av ord ord ord
og preik og intervju og fn's klimapanel
men her kjem det, ja det kjem til å komme
nedbørsrekord og erosjon
ekstreme massar av vatn og stein
og døande innsjøar og ville brannar
her kjem global oppvarming og lyn og varmerekordar
ja det kjem, det kjem til å komme
du treng ikkje ein gong ei krystallkule
bare vent og sjå
mi elv denne gong
di neste gong
det kjem til å komme
ingenting du har sett før
ingenting du har sett før

Av Frode Grytten
(Forfatternes klimaaksjon, 2014)

3.5.1. Analyse av «Den rasande elva»

«Den rasande elva» er et dikt med ubunden form bestående av 67 vers av varierende lengde. Diktets navn «Den rasande elva» er en besjeling som indikerer en sint eller frustrert elv. Skildringene av naturen og «Den rasande elva» fremstår som både ødeleggende, truende og skadet. Alt det som utgjorde en kjent verden er nå tatt bort av elven. Det som før var trygt og kjent har nå blitt uhyggelig og ødelagt. I «Den rasande elva» er bruken av anafor tydelig ved at «her kjem» blir gjentatt i begynnelsen av flere setninger. Dette gir inntrykk av at det

kommer noe uforventet inn i det kjente. Elven kommer som en mektig kraft i det den skaper store ødeleggelser. Et helt liv blir revet bort og menneskenes overforbruk kommer til syne og blir ødelagt.

Naturen og «Den rasande elva» blir på den ene siden skildret som mektig, skadet og sint gjennom beskrivelser av den oppstigende elva og dens ødeleggende kraft. Ved at menneskelige element plasseres i den rasende eleven fremstår naturen som både skadet og påvirket. Vers som «her kjem endå eit hus flytande» og «her kjem fotoalbum og kosebamser og oskebeget» viser dette. Det legges også vekt på de økende naturkatastrofene som en konsekvens av klimapåvirkningen. «døande innsjøar og ville brannar / her kjem global oppvarming og lyn og varmerekorder». Slike skildringer viser til konsekvensene av menneskelig påvirkning på naturen. Andre skildringer kan tolkes som en presentasjon av naturen som uforutsigbar og uten nåde. Elven blir skildret som en kraft som kan forårsake stor skade når den går ut over sine bredder. Vers som «den elva har vunne rivertonprisen» og «her kjem den flytande bjørnen» danner bilder av en mektig, kraftfull og farlig elv.

Det lyriske jeget uttrykker også en form for tilhørighet overfor naturen. Dette kommer for eksempel frem i vers som " her kjem elva mi med sjuk fart, dette er elva mi". Slike skildringer kan indikere en følelse av identitet forankret i elven, som om den tilhører det lyriske jeget på en helt spesiell måte. Vers som «eg har skrive ein heil roman om den elva» uttrykker i tillegg en form for fasinasjon eller beundring ovenfor elven og dens makt. Diktet fremmer derfor både et problematiserende og et hyllende natursyn. Denne dualiteten i måten naturen blir fremstilt på viser til en kompleksitet i forholdet mellom mennesket og naturen. På en side kan naturen være en kilde til skjønnhet og tilhørighet, men på en annen side kan den også være en kraft å frykte og respektere på grunn av sin uforutsigbarhet.

Elven drar med seg og rensker naturen for alle de menneskelige elementene som har blitt plassert langs den. «Den rasande elva» kan derfor stå som bilde på en natur som tar hevn for den miljøpåvirkningen den har blitt utsatt for. Den oppramsende stilen hvor menneskelige element blir plassert i «Den rasande elva» skaper et bilde av en menneskehet som både ødelegger og påvirker naturen på en negativ måte. «her kjem endå eit hus flytande / her kjem eit uthus og ein dobbel garasje. Vers som «her kjem opo, opo betyr rop, her kjem opo» gir i tillegg uttrykk for en elv eller en natur som roper om hjelp. Dette kan for eksempel sees som en påminnelse om behovet for respekt og ydmykhet overfor naturen.

I diktet blir det tydelig at klimakatastrofene eksisterer som en konsekvens av menneskelige handlinger. Til tross for dette anerkjenner ikke det lyriske jeget seg selv som en del av problemet. Skylden rettes snarere mot alle andre. Med utgangspunkt i det lyriske jeget

sin personlige relasjon til naturen kan man oppfatte en økosentrisk forståelse hvor naturen i seg selv har en egenverdi annet enn den instrumentelle. Ser man derimot på hvordan det lyriske jeget skildrer naturen i relasjon til resten av menneskeheten kan man oppfatte en kritikk til den antroposentriske relasjonen mellom menneske og natur. Naturen blir fremmet som et instrumentelt virkemiddel for å oppfylle menneskenes behov.

Både mediehus, sivilforsvaret og andre etater møter opp for å hjelpe til i møte med naturkatastrofen. Diktet viser derimot at denne hjelpen kommer i form av oppmerksomhet og økt mediedekning. «Med alt du har hørt før» indikerer en kritikk av mediene som kontinuerlig snakker om klimakatastrofene, men at det allikevel ikke oppstår nye tiltak eller bedringer i dagens klimasituasjon. Diktet kritiserer derfor manglende handlekraft og tiltak for å forhindre og begrense klimakrisens vekst. «Den rasande elva» fremstår som satirisk ved at det uttrykker en kritikk i relasjon til hvordan klimakrisene blir håndtert. Et brudd i diktet understreker og forsterker et poeng. «her kjem lesarvideoane på nettet / (*det kjem berre ei annonse for esso først: «we are energy»*)». Bruddet kritiserer hvordan klimakrisene og naturkatastrofene som oftest blir håndtert og representert i mediene. Å skulle avbryte en mediedekning om en alvorlig klimakatastrofe på grunn av en reklame for et oljeselskap blir både latterlig og trist. Gjennom referanser til selskaper og politiske figurer, kan diktet tolkes som en kritikk av samfunnets rolle i å forårsake eller ignorere miljøproblemer. Ved å nevne spesifikke offentlige aktører og sosiale strukturer kan diktet derfor bli sett på som sosialøkologisk (Garrard, 2012, s. 31).

Diktet forsøker å advare mot hva som kan skje dersom klimakrisen og den økende tendensen til naturkatastrofer ikke blir tatt seriøst nok. Det legges blant annet vekt på en rekke konsekvenser av klimakrisen: «nedbørsrekord og erosjon / ekstreme massar av vatn og stein / og døande innsjøar og ville brannar / her kjem global oppvarming og lyn og varmerekordar». Diktet kan derfor fungere som en advarsel om konsekvensene av å ignorere miljøproblemer. «Den rasande elva» ønsker å bevisstgjøre leseren på de aktuelle konsekvensene av å ikke ivareta naturen. Vers som «Mi elv denne gong, di neste gong» og «ingenting du har sett før / ingenting du har sett før» viser til at naturkatastrofer kan ramme alle dersom klimakrisen ikke blir tatt seriøst. Den kontinuerlige bruken av «her kjem» viser i tillegg til at dette er noe som skjer akkurat her og nå. Diktet peker tydelig på den komplekse relasjonen mellom menneske og natur. Naturen kan være noe å frykte, men også noe å beundre. Det lyriske jeget sin personlige relasjon til «Den rasande elva» kan gjenspeile trekk fra Larsens tekst. Han legger blant annet vekt på at det å være en del av en mektig natur som strekker seg langt utfor

individet sine grenser i seg selv kan oppleves som en harmonisk og meningsfull helhet (Larsen, 2010, s. 27).

4. Drøfting av det kritiske potensiale i diktene

I de utvalgte diktene brukt i oppgaven finner man et vidt spekter av økokritiske perspektiv og fremstillinger. I "Det store naturvernåret" bruker Kaj Skagen satire for å kritisere samfunnets likegyldighet overfor miljøproblemer. Han utfordrer leserne til å reflektere over deres rolle i klimakampen og fremhever behovet for handling ved å skildre en problematiserende natur. Idar Linds "Nøkken" fremstiller endringer i naturen og kulturen, sett gjennom karakterene fra norske folkeeventyr. Diktet reflekterer over tapet av tradisjonelle verdier og utfordrer til refleksjon omkring menneskets forhold til naturen i en modernisert verden. Gro Dahle sitt dikt "Når en stein" tar oss med på en reise gjennom livets konstante bevegelser og forandringer. Diktet stiller åpne spørsmål som oppfordrer til individuell og kollektiv refleksjon og handling. I «Når en stein» skildres naturen som mektig og levende, og understreker en tydelig optimistisk framtidstro. "Den rasande elva" av Frode Grytten utforsker naturens uforutsigbarhet og menneskets sårbarhet i møte med den. Diktet viser en dualitet i forholdet mellom mennesket og naturen, som både kilde til tilhørighet og frykt.

Problemstillingen i denne oppgaven er: Hvordan kommer det kritiske potensiale til uttrykk i fire utvalgte dikt fra Forfatternes Klimaaksjon? Nå skal jeg se videre på hvordan det kritiske potensialet kommer frem i diktene ved å peke på likheter og ulikheter i diktene. Felles for diktene er at de er publisert på en plattform som er kritiske til naturtilstanden og til grunnlovsparagrafen som ikke blir ivaretatt. Diktene utforsker i stor grad menneskets forhold til naturen, dette inkluderer også konsekvensene av menneskelig påvirkning på miljøet og økosystemene. Furuseth og Hennig legger vekt på at økokritikkens formål er å synliggjøre og bevisstgjøre visse skjulte strukturer og tenkemåter for å skape en endring (2023, s. 13-19). Felles for diktene er at de ønsker å skape bevissthet, undring og sensibilitet knyttet til klimapåvirkningen samtidig som om de uttrykker et behov for endringer i hvordan disse klimaproblemene blir håndtert, både individuelt og i det offentlige.

Dersom vi nå griper tilbake til NatCul-Modellen som ble presentert i teoridelen av oppgaven vil vi kunne utforske og sammenligne hvordan diktene reflekterer det komplekse forholdet mellom menneske og natur, samt også hvordan naturen blir fremstilt (Goga *et al.*, 2023, s. 14-15). I «Det store naturvernåret» blir et problematiserende natursyn brukt for å øke bevisstheten rundt en påvirket og skadet natur. Naturen blir blant annet fremstilt slik: «Sterile

fugleflokker» og «giftig snø». Det samme problematiserende natursynet finner man også i «Nøkken» hvor naturen blant annet blir fremstilt slik: «skogen står ikkje lenger». Diktet «Den rasande elva» skiller seg ut ved at det fremstiller en blanding av problematiserende og hyllende natursyn for å fremme dualiteten i det komplekse forholdet mellom mennesket og naturen. I dette diktet oppleves naturen som både farlig, mektig, skadet, men også som spesiell og verdifull for det lyriske jeget. Diktet «Når en stein» skiller seg også fra de andre diktene ved at det fremstiller et hyllende natursyn hvor naturen blir skildret som både levende og mektig. Dette uttrykkes ved at diktet fremstiller en stor nysgjerrighet og undring ovenfor naturen som både levende, mektig og som noe større enn menneskene.

I de utvalgte diktene finner man flere eksempler på både en antroposentrisk og en økosentrisk forståelse av relasjonen mellom mennesket og natur slik de blir presentert i NatCul-modellen (Goga *et al.*, 2023, s. 14-15). I «Når en stein» fremstilles det et tydelig økosentrisk perspektiv som vektlegger naturens egenverdi. Her stilles natur og mennesket i en holistisk relasjon hvor delene samlet sett utgjør en helhet. Diktet fremmes en tanke om et felles ansvar og løsninger for å bedre situasjonen både for naturen og for menneskene. I «Det store naturvernåret» presenteres en økosentrisk relasjon mellom menneske og natur. Det legges stor vekt på at klimakrisen også kommer til å påvirke menneskene på samme måte som den påvirker naturen. Dette kan indikere en holistisk forståelse. Diktet kritiserer derimot menneskene for å ikke anerkjenne naturens egenverdi, kritikken uttrykker derfor en antroposentrisk forståelse av forholdet.

En økosentrisk holdning kan man også se tendenser til i «Nøkken» og «Den rasande elva» hvor de legger vekt på naturens egenverdi. I begge diktene blir naturen fremstilt som en vesentlig del av den individuelle identiteten og kulturen. På en annen side kan man også se hvordan diktene problematiserer menneskets antroposentriske praksiser. I «Nøkken» fremmes en kritikk i relasjon til en endring fra et eldre samfunn med en økosentriske holdning til et mer moderne samfunn med antroposentriske holdninger. I «Den rasande elva» gir det lyriske jeget uttrykk for en personlig økosentrisk holdning med naturen mens samfunnets holdning til naturen fremstilles som antroposentrisk. Diktene utfordrer det tradisjonelle, dualistiske synet på mennesket og naturen, som ser mennesket som adskilt fra og overordnet naturen. I stedet utforsker de mer komplekse relasjoner og vektlegger menneskets avhengighet av og forbindelse med naturen samt også hvordan miljøpåvirkningen også får konsekvenser for menneskeheten.

Det er gjennomgående at diktene stiller seg kritiske til hvordan menneskelig aktivitet påvirker naturen. Diktene utforsker blant annet forurensning, artsdød, urbanisering og andre

former for menneskelig innvirkning på økosystemene. I «Den rasande elva» fremstilles naturen i stor grad som påvirket av menneskene ved å plassere en rekke menneskelige element som blir dratt bort av den hevngjerrige og «rasande elva». Det lyriske jeg-et erkjenner derimot ikke seg selv som en del av problemet, dette til tross for at hen også er en del av menneskeheten. I «Det store naturvernåret» fremstilles derimot alle som problemet, her blir det lagt vekt på både individuelle og offentlige aktører som handlingsløse i relasjon til naturvern. På satirisk vis legges det også vekt på klimaaktivistene selv som forurensende: «Propagandaplakatene mot forsøpling / råtner i veigrøftene». I «Nøkken» fremstilles en endret natur og en distansering mellom menneske og natur som et produkt av en modernisert og teknologisert verden. Både "Det store naturvernåret", "Nøkken" og "Den rasande elva" fremstår som sosialøkologiske i den forstand at de peker på sosiale strukturer som årsaken til dagens klimasituasjon (Garrard, 2012, s. 31).

«Nøkken», «Det store naturvernåret» og «Den rasande elva» uttrykker en pessimistisk holdning til naturtilstanden, både i samtiden og for fremtiden. De fremstiller naturen som i stor grad påvirket av menneskene på en negativ måte uten å uttrykke noe form for fremtidstro eller håp i relasjon til en eventuell endring eller bedring i dagens klimasituasjon. Tematikken i de utvalgte diktene sentreres derfor ofte rundt skjønnhet, forfall, sorg og tap. Dette kan inkludere beskrivelser av forurensning, avskoging, og andre aktiviteter som truer økosystemene. Til tross for at de fleste diktene uttrykker pessimisme i forhold til menneskets påvirkning på naturen er diktet «Når en stein» annerledes. «Når en stein» skiller seg ut ved at diktet fremmer håp og framtidstro. I diktet sentreres tematikken rundt et fokus på felles ansvar og bevegelse, og ikke på naturen som skadet av menneskene, slik som de andre. Diktet feirer endring og uttrykker en implisitt oppfordring om å ta del i denne bevegelsen. Felles for diktene er det uttrykte kollektive vi-et. Diktene ønsker å styrke moralen, fremme en felles tro og samtidig oppfordre til en felles forståelse i relasjon til dagens situasjon.

5. Avslutning

Diktene er publisert på en aksjonistisk nettside, med bakgrunn i det vil man gjerne anta at diktene tydelig oppfordrer til handling. Det opptrer dermed som overraskende når diktene fremstår som lite aksjonistiske ved at de ikke oppfordrer til handling. Diktene er komplekse og bruker subtile grep for å oppfordre til handling. Ved å øke bevisstheten i relasjon til flere sentrale tema forsøker diktene å oppfordre til refleksjon, drøfting og endring på et mer kognitivt nivå. Diktene har en felles kritisk tilnærming til menneskets påvirkning på naturen og søker i all hovedsak å bevisstgjøre leseren.

Det kollektive vi- et uttrykt i diktene viser at de er dikt som kan brukes i det sosiale. Diktene fra Forfatternes Klimaaksjon kan kalles for brukslyrikk på bakgrunn av at de omhandler hverdagslige tema. Lignede dikt kan man også finne i relasjon til andre verdenskrig, arbeiderbevegelsen, i salmer og i sanger som blir sunget i forbindelse med 1. mai. Kjeldstadli beskriver blant annet allsang i arbeiderbevegelsen som et viktig element for å skape samhold i bevegelsen samtidig som det også står som en vesentlig del i vervingen av nye medlemmer (Kjeldstadli, 2018, s. 109). Forfatternes Klimaaksjon kan derfor sees på som et forsøk på å skape en form for litterær kultur også i forbindelse med klimaaksjonen.

Litteraturliste

- Borg, Brudin Camilla, Jørgen Bruhn & Rikard Wingård (2022) I Borg, Brudin Camilla, Jørgen Bruhn & Rikard Wingård (red.) *Ekokritiska metoder: 7-22*. Studentlitteratur.
- Buell, Lawrence. (2001). *Writing for an Endangered World: Literature, Culture, and Environment in the U. S. and Beyond*. Harvard University Press.
- Forfatternes klimaaksjon (2014). *Den rasande elva*. Hentet 22.02.24 fra: <https://forfatternesklimaaksjon.no/den-rasande-elva/>
- Forfatternes klimaaksjon (2017). *Det store naturvernåret*. Hentet 22.02.24 fra: <https://forfatternesklimaaksjon.no/kaj-skagen-det-store-naturvernaret/>
- Forfatternes klimaaksjon (2015). *Nøkken*. Hentet 22.02.24 fra: https://forfatternesklimaaksjon.wordpress.com/nokken/?preview=true&preview_id=4701&preview_nonce=da235666e2
- Forfatternes klimaaksjon (2014). *Når en stein*. Hentet 22.02.24 fra: <https://forfatternesklimaaksjon.no/nar-en-stein/>
- Furusest, Sissel & Reinhard Hennig. 2023. *Økokritisk håndbok – natur og miljø i litteraturen*. Universitetsforlaget.
- Garrard, Greg. (2012). *Ecocriticism- The new critical idiom*. 2 utg. Routledge.
- Goga, N., Guanio-Uluru, L. H. A., Kleveland, K., & Rimmereide, H. E. (2023). *Introduksjon til økokritiske dialoger*. Universitetsforlaget.
- Kjeldstadli, K. (2018). Allsang i arbeiderbevegelsen. *Arbeiderhistorie*, 22(1): 109–125. <https://doi.org/10.18261/issn.2387-5879-2018-01-07>
- Knudsen, Olav Fagelund (2024, 04. januar). *EU-direktiv*. I Store norske leksikon. <https://snl.no/EU-direktiv>
- Kværne, Per. (2019, 23. mai) *Koan*. I Store norske leksikon. <https://snl.no/koan>

- Larsen, Peter Stein. (2017) Økokritiske perspektiver på nordisk lyrikk. I Larsen, Peter Stein, Louise Mønster & Hans Kristian Rustad. (Red.) *Økopoesi – modernisme i nordisk lyrikk 9*: 15-40. Alvheim og Eide akademisk forlag.
- Marland, Pippa. (2013). Ecocriticism. *Literature Compass* 10/11: 846–868.
<https://doi-org.ezproxy.uis.no/10.1111/lic3.12105>
- Næss, Arne. (2005). *The selected works of Arne Næss*. Vol 10. Springer
- Ooijen, Erik Van. (2022). Att läsa naturlyrik utan naturen. I Borg, Brudin Camilla, Jørgen Bruhn & Rikard Wingård (red.) *Ekokritiska metoder*: 53-87. Studentlitteratur.
- Reed, Beatrice. M. G. (2018) Besjelingens åpne begrensninger. I *Nordisk Poesi - tidsskrift for lyrikkforskning* 3.1: 20-36. Universitetsforlaget.
- Rem, Tore. (1998). Økokritikk: Det grønnes i litteraturens verden. I *Samtiden: tidsskrift for politikk, litteratur og samfunnsspørsmål* 5/6: 127-134. Aschehoug.
<https://www.nb.no/items/a3f8c85bff50588aff85bafc53d4b790?page=127&searchText=Økokritikk:%20det%20grønne%20i%20litteraturens%20verden>
- Stortinget (u.å.) *Om tilleggsbevilgning i 1968 til aksjonen «Europeisk Naturvernår 1970» i Norge*. Hentet 12.04.2024. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Saksside/?pid=1961-1970&mtid=68&vt=a&did=DIVL110027>
- Svardal, Frode. (2023, 13.oktober). *Kognitiv dissonans*. I Store norske leksikon.
https://snl.no/kognitiv_dissonans
- Western Norway University of Applied Science. (2023, 14. Desember) *Nature in Children's Literature and Culture (NaChiLitCul)*. <https://www.hvl.no/en/research/group/nachilit/>